

В. С. Гавриленко, Н. Ю. Дрогобич

Асканія-Нова Біосферний заповідник ім. Ф. Фальц-Фейна

«АСКАНІЯ-НОВА» Біосферний заповідник ім. Ф. Фальц-Фейна –

природоохоронна установа міжнародного значення. Розташ. у Чаплин. р-ні Херсон. обл. Заг. пл. – понад 33 тис. га. Складові частини: цілинний степ і перелоги (11 054 га), дендрол. парк (196,6 га), зоопарк (61,6 га). Зони – буферна (6909 га) і антропоген. ландшафтів (15 344,6 га). «А.-Н.» засн. 1898 як приват. заповідник на базі створених власником маєтку Ф. Фальц-Фейном приват. зоопарку (започатк. 1874), дендропарку (заклад. 1885–1902, роботи проводилися під керівництвом садівника і паркобудівника В. Владиславського-Падалки), природ. музею та виділених «захисних ділянок» степу. Після їх націоналізації (квітень 1919) і низки реорганізацій заповідник отримав статус «біосферний» (1983). 1985 увійшов у систему біосфер. резерватів ЮНЕСКО; від 1994 названий ім'ям засновника. Найбільше значення має заповід. степ – єдиний у Європі великий масив відносно незайм. екосистем, характер. для сухостепової (типчаково-ковилової) підзони з дефіцитом вологи. Помірно континент. клімат (жарке, посушливе літо, м'яка нестійка зима; річна кількість опадів 386 мм, випаровуваність перевищує опади влітку в 5–7 разів). Рельєф рівнин. з багатьма низинами (подами). Переважають (95 %) темно- та лучно-каштан. ґрунти. Рослин. покрив: справжні (87 % цілини) та лучні (12 %) степи, чагарник. степи і водно-болотна рослинність (1 %). На вододілах панують ксерофітні щільнокущ. злаки (костриця валіська, кипець гребінчастий, ковили), у долинах – кореневищні злаки (пирій подовий, стоколос безостий, тонконіг вузьколистий, бекманія звичайна) і осокові. Чотири рідкісні формації (ковила українська, Лессінґа, волосиста та мигдаль степовий) занесено до Зеленої книги України (1987). Автохтонну флору квіткових складають 450 видів, із них 85 – рідкісні, зникаючі та ендемічні. Аборигенна фауна ссавців налічує 28 видів, поширені лисиця звичайна, заєць-русак, з дрібних гризунів – полівка гуртова. Зимує та гніздиться майже 107 видів птахів. Водяться 4 види амфібій та 5 – плазунів. Безхребетних понад 2 тис. видів. До Червоної книги України занесено 38 представників флори й фауни. У дендропарку культивується 939 видів дерев і кущів різних континентів, релікт. та рідкіс. – 90. За перше 10-ліття існування дендропарку (1887–97) посаджено 220 видів дерев і кущів, не рахуючи садових форм. Для вирощування дерев. рослин у посушливому степу від 1890 діють свердловини. Дендропарк

створ. у ландшафт. стилі. Центр. місцем у парк. композиції є ставок із острівцем. Гол. деревні види – ясен звичайний, робінія, псевдоакація (біла акація) та гледичія звичайна, каркас західний, який поширюється самосівом. Серед ін. покритонасінних – церцис канадський, самшит вічнозелений, гіркокаштан звичайний, липа повстиста, дуб звичайний, клен гостролистий, барбарис звичайний, кизил, верба біла та вавилонська, софора японська, тополя біла та чорна, береза повисла та дніпровська, бузок перський, таволга Вайгутова, сумах оленерогий, чингіль сріблястий, тамарикс найгалузистіший, горіх грецький, шовковиця біла, вільха чорна, кладрастис жовтий та ін. Із хвойних, яких тут 67 видів, 46 форм та сортів, домінують сосна кримська, широкогілочник східний і ялівець віргинський. Є ялини європейська, східна та колюча, ялиці біла і кавказька, кипарисовик Лаверонів, туя Стендишова (японська) та західна, ялівець козацький. У підліску домінують бузина чорна і бузок звичайний, дещо менше садового жасмину звичайного. У зоопарку утримуються кінь Пржевальського, антилопа кана, бізон, зебри та ін. ссавці (всього 39 видів, підвидів і порід, 15 занесені до Червоної книги МСОП); 73 види і форми птахів (10 занесені до Червоної книги МСОП, 6 – Червоної книги України). Регулярно розмножуються 55–68 видів, за останні 10 років отримано майже 20 тис. одиниць приплоду. Тварини в зоопарку перебувають не тільки у вольєрах, для них виділено ділянки природ. степу. Здійснено реінтродукцію коня Пржевальського в Монголію, відновлено в Україні популяції сайгака, кулана і огара. Видовий склад фіто- та зообіоти заповідника перевищує 4 тис. Від минулого століття ведуться різноманітні дослідження. Тут працювали відомі природознавці – Ф. Тецман, Й. Пачоський, [О. Браунер](#), М. Прохоров, М. Клепинін, [М. Завадовський](#), К. Фортунатов, [Г. Висоцький](#), О. Яната, М. Шалит, С. Медведєв, В. Різниченко, В. Станчинський, В. Сукачов, О. Соколовський та ін.

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. Козлова Е. Аскания-Нова. Зоопарк в южно-русских степях. П., 1923;

2. Шарлемань М. Матеріали до орнітофауни Державного Степового Заповідника «Чаплі» ім. Х. Раковського // Вісті Держ. Степ. Заповід. «Чаплі». Х., 1924. Т. 3;
3. Білозіров С. Т. Асканія-Нова як об'єкт для шкільних екскурсій // Бюл. Одес. Окр. Інспектури Нар. Освіти. 1928. Ч. 2;
4. Висоцький Г. М. Про лісові насадження парків заповідника «Чаплі» (Асканія-Нова) // Вісті Держ. Степ. Заповід. «Чаплі». Х., 1928. Т. 1;
5. Шарлемань М., Снігиревський С. Матеріали до бібліографії про Державний степовий заповідник «Чаплі», колиш. Асканія-Нова. 1. Період дореволюційний (1845–1917) // Там само. Т. 4;
6. Липа О. О. Ботанічний парк в Асканії-Нова // ЖІБ. 1939. № 20;
7. Треус В., Крамаренко Д. Заповідник «Асканія-Нова»: Фотоальбом. К., 1968;
8. Треус В. Акклиматизация и гибридизация животных в Аскании-Нова. К., 1968;
9. L. Heiss. Askania-Nova. Adventure of the Falz-Fein Family. London; Sydney; Toronto, 1970;
10. Крутопорых Ф. И., Треус В. Д., Крамаренко Д. А. Сокровища Аскании-Нова. Москва, 1972;
11. Курдюк М. Г. Асканія-Нова. Сф., 1974;
12. Рослинні багатства заповідного степу і ботанічного парку «Асканія-Нова». К., 1974;
13. Державний заповідник «Асканія-Нова» // Заповідники УРСР. К., 1985;
14. Веденьков Е. Современное состояние растительности целинной степи «Аскания-Нова», бывшей до 1966 года в хозяйственном использовании. Хн., 1985;
15. Флора заповедника «Аскания-Нова». Москва, 1989;
16. Гурьянова В. Е., Хоменко В. Н. Состав аранеофауны и основные экологические особенности ее компонентов в степных экосистемах заповедника «Аскания-Нова». К., 1991;
17. Грищенко В. Степовий рай: Асканія-Нова // Сел. біржа. 1994. № 10–11;
18. Яновський С. Згоріло дотла 360 гектарів заповідного степу Асканії-Нова // Київ. відомості, 1996, 10 лип.;
19. Фальц-Фейн В. Асканія-Нова. К., 1997;
20. Бережний Д. В. Гельмінтофауна та гельмінтоценози диких водоплаваючих птахів Біосферного заповідника «Асканія-Нова» ім. Ф. Е. Фальц-Фейна, розробка заходів боротьби та профілактики. Х., 1999;
21. Стойко С. М. Екологічна стратегія функціонування біосферних резерватів в Україні та підвищення репрезентативності їх мережі // УБОЖ. 1999. Т. 56, № 1.

Бібліографічний опис:

Асканія-Нова Біосферний заповідник ім. Ф. Фальц-Фейна / В. С. Гавриленко, Н. Ю. Дрогобич // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-44449>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).